

זכרון אחד על המשוררת

מאת עזרא זוסמן

לאה גולדברג

דומני, לא כדי להתחמק מהבעת דעה, אלא כדי לא להרצין מדי לגבי הנסיון הראשון של המשוררת הטובה. אך הדעה והמסקנה היו ברורות בתכלית. השבתי בלבי תוך חרדה: כיצד ניפגש, כיצד נשב וי נשוחה יחד בידידות. ובאותם ימים ישבנו תכופות יחד בבית-קפה "ע" טרה" לאחר עבודתה במערכת וחרדתי מאוד שמא אפסיד משהו חשוב וטוב לשנינו. גם אנשי המערכת שאלוני, כיצד אוכל לקיים קשרי ידידות לאחר מאמר הביקורת שלי. נכון וחרד הייתי לפני פגישתנו. והנה הולכת היא לקראתי, קלה ומאירת פנים, ובחסדה העניו המייטיב: "בוא נלך לשתות קפה. מור" תר לך"... ושוב ישבנו יחד בהמולת בית-הקפה, שוב הסתכלתי בעינייה הגדולות הקרועות, האפלות, העשנות, המתבהרות, העצובות, האוהבות... ולא היה "חלון אל הים", אלא חלונות קרועים שלה שהסתכר לת בהן בתודה—ובמהייד אחד של חסד. וטוב היה לשמוע את קולה, ללא צל של תרעומת ורוגז, המספר על דברים רחוקים, החולם שארית חלומה הלילי. מי מאתנו מסוגל היה לכך? בקלות תנועה אהת, ציפורית אחת — ושוב כאילו לא קרה כלום, כאילו לא נפגע כבוד דה. חשוב יותר מפגיעת הידיד — הידיד עצמו. זכרון אחד מזכרונותי עליה ואני מברך עליו לשומר אותו בתודה ובאהבה. ועכשיו ביתר תודה ויתר אהבה משלפנים.

הילדה בדרך של מעגל החיים והי-דמיון. חלפו פניה, בסדר זמנים ובי-איסדר זמנים, עיניה עצובות ו-עליזות, חיוכה העצוב והמיטיב, מצחה הגלוי לאור, חלפו שנים, שנות אור ואפלה, שנות דמיונות ויישובי-דעת ושוב אותן עיניים. אוי-תו חיוך-שפתיים בחלוף ציפורים במעופן, בחלוף עצים ברוח — יצי-רי דמיונה, רישומי ידה.

ישבה האם, אמה, בהדרה, שלי-ווח-צער, סיפרה על שורת השיר הראשון של בת חמש — על הצי-פורים העפות מולה, ישבה שומרת עדיין על הילדות, על הילדה הקט-נה ועל הציפורים ההן. אמהות הי-זכרון, אמהות יתומה הנכונה לפגיי-שה. ורישומי האם, מעשה ידה של הבת, מעשה אהבה ומגע מרחף, הי-שלובים גם הם במעוף הציפורים והעצים. קטעים אלה — הם מן המיטב האנושי שניתן להראות, לי-השמיע, שניתן לחבר חיבור ארצי, להכליל בכלל האדם שגבולותיו פרוצים אל העולם.

זכרה "קשיחות טובה" של המי-שוררת-מורה. בוודאי יש בכך מן האמת. התביעה הגדולה מהנולת כתביעה לעצמה, לרוחב הדעת, ל-עומק הדעת, שדבקה אליה. אך לא הזכרו, דומני — אם המדובר בי-אדם, באופיו, בסגולותיו — רוחב לבה, נדיבות לבה, לגמול טובה תחת רעה, גם לידידים. כשרונה למחוק את התפל למען יקר יותר. ומברך אני על זכרון אחד מזכרו-נותי עליה, בודד כל כך בשנים ארוכות-ארוכות מדי של עבודת כמבקר-תיאטרון.

בימים ההם לאה שימשה מבקר-תיאטרון ב"דבר" (נוסף על עב-רתה ב"דבר לילדים") ואני עסקתי בעבודה מטופשת של כתיבת ביי-קורת על סרטים (כיצד יכולתי ל-עשות זאת!).

עלב אחד הוצג באולם "יאשה הפץ" מחזה-בכורה של לאה "חלון אל הים". היא ביקשה כי אמלא את מקומה בהצגה זו. בעניתי תוך אי-זהירות. לרוע מזלי המחזה והי-הצגה הכזיבוני, אפילו מאוד. בלית ברירה נקטתי בטון של הומור, ואם כי אינני חזק בו, הוא הספיק לי,

השיר משמש רקע, עתים מעומי-עם משהו, עתים מהדהד יותר, לפי-תע עולה ומוחק בבת אחת כל השאר: כל הדיבורים והדוברים, כל זכרונות-לוואי, כל הגסיונות ליצור את הדיוקן החי של המשורר המת — עליידי אחרים. הנה הוא לבדו השליח היהיד. דיוקנו של הפשוט ביותר מורכב גם הוא, במיוחד אם מצרפים אותו מפרטים, מיחידות קטנות של ראייה ושמיעה והגלוי הטלויזיוני מותנה בזווית ראייה, במבט, בנופים, באור היום — וקשות שעות השקיעה. המדובר הוא בשדור טלוויזיוני על לאה גולד-ברג ז"ל. יש אולי לברך על אי-שלימות הכרחית, על רווחים והפי-סקות, על חוסר רציפות בסיפור החיים, לברך על החסר. המדובר הוא באלה שהכירו אותה ואוהבים את שירתה. אצילות-זהירות, ענוות הוזכרים-המספרים, רגישות לפרטים ורגישות-יסוד אל הסוד השמור בי-שיר עצמו. בחייו שלו — גם כלי-התקשורת ההמונית מסוגל להענות להם. אמנם היו גם עודפים: עודף אפוף למשל, לפעמים הרותייתר, כעין בטחון יתר, גטילת תפקיד רב מדי (אותו זוג ילדים נחמד, שנחנה מפינוקיה של המשוררת נתבגר בינתיים וחלקם מופרוז היה). מופרוז היה בעיניי, להבדיל, חלקה של הצגת "בעלת הארמון", משום הבי-צוע הלא-מושלם שלא נתמזג יפה עם השאר. אך אני מודה, אינני חסר משוא-פנים במקרה זה. כאן החל להציק מצפוני שמא החמרתי בשעתו בביקורת על המחזה. ואין לתקן. ואולי בצדק הציקני.

סיפרו על המשוררת ידידים, סו-פרים, תלמידים, תלמידות — כל אחד בסגנונו, בטמבר קולו, במבע פניו וכל אחד בדרך הרגילה, נעשה גם הוא איזו מונאדה כשלעצמה, דיוקן ולו גם חולף. אך אין להמנע מכך. המשורר עצם את עיניו, קולו נדם, הגיע תורם של אחרים לדבר עליו. אך היה "אבסולוט" בשידור זה — היו פניה, מעוף פניה, מטע פניה — מפני הילדה גדולת-העיניים ורחוצת האור, מכונסת פי-נימה ועד לאחרוני הפנים שלה, בצל העצבון והמכאוב. מן הילדה ההיא הרחק, הרחק — וחזרה אל